

Nr 54.

Ankom till riksdagens kansli den 13 mars 1946 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder (bilaga 5, punkt 103, s. 153—162 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 4 januari 1946) föreslagit riksdagen att till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 37 500 000 kronor.

Ifrågavarande anslag är å riksstaten för innevarande budgetår uppfört med ett belopp av 18 000 000 kronor.

I skrivelse den 27 april 1945 har *vattenfallsstyrelsen* hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1945 års riksdag att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett mellan styrelsen samt Stockholms elektricitetsverk, Krångede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget ingånget konsortialavtal angående bildandet av Svenska stamlinjeaktiebolaget, *dels* medgiva, att verkställda byggnadsarbeten på kraftledningarna Nämforsen—Stadsforsen, Midskog—Ånge och Stadsforsen—Överby överlämnades till Svenska stamlinjeaktiebolaget som dellikvid för vattenfallsstyrelsens innehav av aktier i bolaget och att därjämte av anslaget till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk ytterligare för samma ändamål finge användas det belopp, varmed sammanlagda kostnaderna för nämnda byggnadsarbeten vid överlåtelse tillfället understege 2 600 000 kronor, *dels ock* anvisa ett investeringsanslag av 2 900 000 kronor till fullgörande av återstående likvid för vattenfallsstyrelsens anpart av aktierna i Svenska stamlinjeaktiebolaget.

Över denna vattenfallsstyrelsens framställning avgåvos utlåtanden den 3 maj 1945 av elkraftutredningen och den 4 maj 1945 av kommerskollegium.

Vid kollegii utlåtande var fogat ett av Sveriges industriförbund och Svenska vattenkraftföreningen gemensamt avgivet, den 5 maj 1945 dagtecknat yttrande. Beträffande innehållet i berörda utlåtanden och yttrande får utskottet hänvisa till vid detta utlåtande fogade bilagor (bilagor A—C).

Styrelsen har härefter i skrivelse den 22 september 1945 hemställt om anvisande av anslag för budgetåret 1946/47 till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. I anslutning därtill har styrelsen framhållit, att vid utgången av budgetåret 1944/45 förefunnits en behållning under anslaget av 5 077 154 kronor, varför, då innevarande års anslag anvisats med 18 000 000 kronor, för sistnämnda budgetår tillhoppa 23 077 154 kronor stode till förfogande. Detta belopp beräknade styrelsen skola förslå för de för budgetåret planerade arbetena, därvid hänsyn tagits till det betydande medelsbehovet för en tredje 200 kV stamlinje från Indalsälven. Beträffande medelsbehovet för budgetåret 1946/47 har styrelsen anfört bland annat följande.

För budgetåret 1946/47 beräknade vattenfallsstyrelsen ett anslagsbehov av 27 500 000 kronor under förutsättning, att nuvarande organisation för utbyggnad av 200 kV stamlinjer skulle bestå. I beloppet inginge sålunda medelsbehovet för de linjer av nämnda slag, som erfordrades för statens vattenfallsverks del. Om det av styrelsen i skrivelsen den 27 april 1945 föreslagna stamlinjebolaget skulle komma till stånd, inträdde vissa förskjutningar — behovet av anslag till distributionsanläggningar minskades, men i stället erfordrades anslag för finansiering av bolagets verksamhet — vilka styrelsen vore beredd att vid behov angiva.

Det stora medelsbehovet för budgetåret 1946/47 föranleddes till väsentlig del av att en ny 200 kV stamlinje från Indalsälven och en större transformatorstation i stockholmstrakten behövdes så snart, att en huvudpart av kostnaderna komme före den 1 juli 1947. Därjämte erfordrades omfattande kompletteringar av stamlinje- och primärsystemen, beroende på den fortsatta ökningen av kraftkonsumtionen och på behov att taga igen sådant, som blivit eftersatt under krigstiden. Även i fråga om bygge- och ortsanläggningarna förutsåge styrelsen stora utvidgningar och förstärkningar.

De av vattenfallsstyrelsen för budgetåret 1946/47 beräknade anslagsbehoven framgå av följande sammanställning.

	Kronor
Stamlinje för 200 kV Nämforsen—Stadsforsen jämte anslutningsstallverk i Stadsforsen och jordslutningsspole i Nämforsen. Totalkostnad 3 550 000 kronor, varav i anslagsbehovet för tidigare år medtagits 2 500 000 kronor. För budgetåret 1946/47 erfordras återstoden	1 050 000
Ställverk för 200 kV vid Forsmoforsen. Totalkostnad 650 000 kronor, varav för budgetåret 1946/47 erfordras	250 000
Komplettering av 200 kV ställverket i Stadsforsen	485 000
Ny stamlinje för 200 kV jämte anslutningsstallverk och jordslutningsspole:	

	Kronor
Sträckan Midskog—Ånge	3 380 000
» Stadsforsen—Untra	10 140 000
» Untra—Väsby, förberedelsearbeten	175 000
» Väsby—Överby	345 000
Anslutningsställverk i Midskog, Ånge och Stadsforsen jämte jordslutningsspole	600 000
Ställverk i Untra	250 000
Totalt	14 890 000

	Kronor
Härav erfordras för budgetåret 1946/47	11 400 000
Stamlinjestation för 200/70 kV vid Överby. Totalkostnad preliminärt beräknad till 4 500 000 kronor, varav för budgetåret 1946/47 erfordras	3 000 000
Primärledning för 70 kV till Rimbo, sekundärstation för 70/20 kV i Rimbo och likriktarestationer för Roslagsbanan. Totalkostnad enligt föregående års beräkning, avseende en första utbyggnadsetapp, 1 100 000 kronor och enligt senaste beräkning för slutlig utbyggnad 1 450 000 kronor, varav i anslagsbehovet för tidigare år medtagits 900 000 kronor. För budgetåret 1946/47 erfordras återstoden	550 000
Stamlinje för 130 kV Hallsberg—Moholm. Totalkostnad 1 750 000 kronor, varav i anslagsbehovet för tidigare år medtagits 1 100 000 kronor. För budgetåret 1946/47 erfordras återstoden	650 000
Ny stamlinje för 130 kV	3 000 000
Anläggningar för järnvägselektrifiering	250 000
Faskompenseringskondensatorer	700 000
Diverse utvidgningar av stamlinje- och primärsystemen	3 000 000
Bygde- och ortsanläggningar	2 300 000
Oförutsett och diverse	865 000
Summa	27 500 000

Sedan Kungl. Maj:t den 23 november 1945 förklarar vad vattenfallsstyrelsen hemställt i fråga om bildande av ett stamlinjebolag m. m. icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, har styrelsen i skrivelse den 10 december 1945, med ändring av sitt äskande i skrivelsen den 22 september 1945, hemställt om — förutom ett anslag av 2 500 000 kronor å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår — ett investeringsanslag för budgetåret 1946/47 av 37 500 000 kronor.

Styrelsen framhåller i sistnämnda skrivelse, att styrelsen i anledning av Kungl. Maj:ts beslut rörande frågan om bildandet av ett stamlinjebolag måste räkna med att för framtiden utföra alla ytterligare stamlinjer för 200 kV med undantag av de linjer för denna spänning, vilka redan påbörjats av Stockholms stad mellan Horndal och Untra och mellan Untra och Stockholm samt av Sydsvenska kraftaktiebolaget mellan Nässjö och Mahmö. På grund härav tillkomme medelsbehov, utöver de av styrelsen tidigare uppgivna, redan för innevarande och även för nästa budgetår.

Beträffande dessa medelsbehov anför styrelsen följande:

Enighet har rått mellan vattenfallsstyrelsen och berörda kraftföretag om de nya stamlinjer för 200 kV, som med hänsyn till landets kraftförsörjning erfordras under de närmaste åren och vilka skulle utförts av det tilltänkta stamlinjebolaget. Någon anledning att ändra de förefintliga planerna finnes icke, utan vattenfallsstyrelsen kan fastställa sina nu tillkommande arbetsuppgifter i anslutning till nämnda planer. Utöver de stamlinjer, varmed styrelsen räknat för egen del, samt de nyssnämnda linjerna Horndal—Untra—Stockholm och Nässjö—Malmö erfordras till år 1947 en linjesträcka Hallsberg—Nässjö, vilken får en längd av omkring 170 kilometer och är avsedd att ingå i en linje nummer 2 från Hallsberg till Malmö. Därjämte räknas nu med så tidigt färdigställande av Sydsvenska kraftaktiebolagets kraftanläggning vid Hjalta i Faxelven, att för den linje, som skall överföra kraften därifrån, icke endast stakning och andra förberedelser utan även en del av materielanskaffningen infalla under budgetåret 1946/47. Sistnämnda linje kommer att bestå av två nya sektioner, nämligen Hjalta—Hölleforsen och Ånge—Hallsberg, vilka förenas med vattenfallsstyrelsens befintliga ledningssträcka Stadsforsen—Ånge. De nya sträckorna få en sammanlagd längd av omkring 450 kilometer.

Medelsbehovet för sträckan Hallsberg—Nässjö jämte 200 kV anslutningsställverk beräknar vattenfallsstyrelsen till 7 500 000 kronor, varav 2 500 000 kronor torde erfordras under innevarande budgetår. Till förberedelser och materielanskaffning för linjerna Hjalta—Hölleforsen och Ånge—Hallsberg bör under budgetåret 1946/47 ett belopp av 5 000 000 kronor stå till förfogande.

I vattenfallsstyrelsens skrivelse den 22 september 1945 har i ett särskilt stycke intagits beskrivning med mera beträffande den tredje stamlinje från Indalsälven, som erfordras för vattenfallsstyrelsens del. Ifrågavarande stycke bör med hänsyn till numera inträdda förskjutningar ersättas med följande:

»Belastningsprognoserna utvisa, att en ny 200 kV stamlinje från Indalsälven erfordras till hösten 1947. Det har befunnits lämpligt att utföra den med två skilda sträckor, nämligen en från Midskogs kraftstation till Ånge och en från Stadsforsen till Untra. Från Untra och till Väsby i närheten av den nedan omnämnda nya stationen vid Överby avses styrelsens kraft tills vidare bli enligt överenskommelse med Stockholms stad transiterad på den 200 kV ledning från Untra till Stockholm, som staden bygger. I sammanställningen upptagas kostnader för de 85 respektive 300 kilometer långa sträckorna Midskog—Ånge och Stadsforsen—Untra samt den 10 kilometer långa förbindelseledningen Väsby—Överby. För den kompletteringssträcka Untra—Väsby, som beräknas bli erforderlig inom några år, böra stakning och andra förberedelsearbeten utföras redan nu, varför kostnaden härför medräknats i anslagsbehovet. Vidare uppstå kostnader för anslutningsställverk i Midskog, Ånge och Stadsforsen, för jordslutningsspole och för ställverk i Untra.»

Departementschefen har anfört följande.

Den första i Sverige anlagda kraftledningen för 200 kV spänning byggdes under 1930-talet av Krångede aktiebolag från Krångede till Horndal och av Stockholms elektricitetsverk från Horndal till Stockholm. Sedermera ha

ytterligare tre dylika stamlinjer byggts från mellersta Norrland till Mellansverige. Stamlinjenätet är baserat på en »samlingssskena» för 200 kV längs Indalsälven mellan Järpströmmen och Stadsforsen. Från »samlingssskenan», till vilken ett antal större kraftverk äro anslutna, utgå vid Stadsforsen två och vid Krångede likaledes två stamlinjer för överföring av kraft söderut. Av de båda linjerna från Stadsforsen, vilka ägas av staten, är den ena dragen över Ånge och Ljusdal till Hallsberg samt den andra över Torpshammar, Ljusdal, Ockelbo och Horndal till Västerås. De båda ändpunkterna äro numera förbundna med en 200 kV linje, utgörande begynnelsen till en sydlig »samlingssskena», i det att statens i början av 1920-talet utförda 130 kV linje Trollhättan—Västerås ombyggs till 200 kV på sträckan Hallsberg—Västerås. Då båda linjerna från Krångede, i vilka Krångede aktiebolag och Stockholms stad äro huvudintressenter, äro dragna över Ljusdal till Horndal, från vilken sistnämnda plats utgå två ledningar, en — ägd av Stockholms stad — till Stockholm och en — ägd huvudsakligen av Sydsvenska kraftaktiebolaget — över Hallsberg till Nässjö.

Enligt de av 1941 och 1942 års riksdagar godkända stamlinjeavtalen är ett intimt samarbete etablerat mellan intressenterna i de fyra stamlinjerna. Denna parallellrift kompletteras av en kontinuerlig samkörning av praktiskt taget alla landets kraftstationer i den s. k. centrala driftledningens regi.

På grund av det ständigt växande kraftbehovet kan en betydande utbyggnad av stamlinjenätet förutses bliva erforderlig. Det räknas sålunda med tillkomsten av tre nya stamlinjer för 200 kV från mellersta Norrland söderut under de närmaste åren samt med kompletteringar av stamlinjenätet i mellersta och södra Sverige. Vissa linjer äro redan under byggnad eller planerade.

Stockholms elektricitetsverk har erhållit koncession att bygga en ny stamlinje för 200 kV å sträckan Horndal—Untra, och avsikten är att denna linje skall fortsätta från Untra till Stockholm, därmed ersättande en dubbel 100 kV ledning å samma sträcka.

Vid anvisandet av anslaget för innevarande budgetår till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk avsågs ett belopp av 300 000 kronor till stakning och förberedelser för en ny stamlinje för 200 kV från Indalsälven till Mellansverige. Med hänsyn till den hastigt växande belastningen på de övriga stamlinjerna har själva arbetet på den nya linjen redan påbörjats. Kostnaderna härför under nu löpande budgetår beräknas kunna täckas med besparingar å anslaget till följd av verkstadskonflikten. Linjen skall utföras i tre skilda sträckor, nämligen en från Midskogs kraftstation till Ånge, en från Stadsforsen till Untra och en från Väsby till en planerad mottagningsstation vid Överby cirka 7 kilometer nordväst om Norrvikens sekundärstation. Ledningsförbindelse mellan Untra och Väsby skall tills vidare enligt överenskommelse etableras med hjälp av Stockholms elektricitetsverks under byggnad varande stamlinje Untra—Stockholm. Vattenfallsstyrelsen avser emellertid att redan nu utföra stakning och andra förberedelsearbeten för en egen linje Untra—Väsby.

Sydsvenska kraftaktiebolaget har för närvarande under byggnad en 200 kV stamlinje Nässjö—Malmö. Vidare har bolaget planerat att från sin kraftstation vid Hjälta i Faxälven bygga en 200 kV stamlinje söderut. Linjen skulle bestå av två sektioner, nämligen Hjälta—Hölleforsen och Ånge—Hallsberg, förenade genom transitering över statens kraftverks ledning Stadsforsen—Ånge.

Slutligen har vattenfallsstyrelsen förklarat, att redan till år 1947 bör utföras en ny stamlinje för 200 kV å sträckan Hallsberg—Nässjö, avsedd att ingå i en andra linje mellan Hallsberg och Malmö.

För anordnande av gemensam drift av redan färdiga eller påbörjade stamlinjer samt för byggande och drift av nya stamlinjer från kraftverk inom Ängermanälvens och söder därom belägna vattenområden har vattenfallsstyrelsen föreslagit samt med Stockholms elektricitetsverk, Krångede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget träffat preliminär överenskommelse om bildandet av ett särskilt bolag, Svenska stamlinjeaktiebolaget. Enär förslaget icke godtagits av Kungl. Maj:t, saknar jag anledning att i detta sammanhang närmare redogöra för det konsortialavtal och den bolagsordning, som enligt förslaget skulle ligga till grund för bolagets verksamhet. Jag vill här allenast erinra om, hurusom vattenfallsstyrelsen vid förslagets avgivande förutsatte, att samtliga nya stamlinjer för 200 kV utom sådana från övre till mellersta Norrland skulle byggas och ägas antingen av staten eller av ett aktiebolag med staten samt kommunala och privata intressenter som ägare, att i vilketdera fallet paralleldriften mellan de förefintliga ledningarna skulle ske såsom hittills samt att i senare fallet de nuvarande ledningarna skulle utarrenderas till stamlinjebolaget.

I överensstämmelse härmed har vattenfallsstyrelsen, sedan Kungl. Maj:t meddelat beslut rörande frågan om stamlinjebolagets bildande, förklarat sig räkna med att för framtiden få utföra alla nya stamlinjer för 200 kV med undantag av de linjer, som redan påbörjats av Stockholms elektricitetsverk å sträckan Horndal—Untra—Stockholm samt av Sydsvenska kraftaktiebolaget å sträckan Nässjö—Malmö. Styrelsen har därför nu äskat dels anslag å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår med 2 500 000 kronor till påbörjande av den nya stamlinjen Hallsberg—Nässjö, dels ock anvisande av medel å riksstaten för nästa budgetår till fortsättning av sistnämnda linje och stamlinjen Midskog—Överby med därtill hörande ställverks- och stationsarbeten samt till förberedelser och materielanskaffning för de av Sydsvenska kraftaktiebolaget planerade sträckorna Hjalta—Hölleforsen och Ånge—Hallsberg.

Styrelsens anslagsäskande för nästa budgetår innefattar även ett flertal andra poster å delvis betydande belopp. Tre av dessa poster, nämligen en stamlinje för 200 kV å sträckan Nämforsen—Stadsforsen jämte anslutningsstättverk i Stadsforsen och jordslutningsspole i Nämforsen, en primärlinje för 70 kV till Rimbo jämte sekundärstation i Rimbo och likriktarstationer för Roslagsbanan samt en stamlinje för 130 kV å sträckan Hallsberg—Malmö, avse slutförandet av redan pågående arbeten. En annan av posterna, betecknad »ny stamlinje för 130 kV» och upptagen med ett belopp av 3 000 000 kronor, gäller ett projekt som ännu är under förberedande behandling. Beträffande övriga poster tillåter jag mig hänvisa till styrelsens sammanställning med tillhörande kommentar.

Det är även enligt min mening lämpligt, att samtliga nya stamlinjer för 200 kV och högre spänning komma att ägas av staten. Jag har likaledes den uppfattningen, att en snabb utbyggnad av nu planerade stamlinjer är påkallad för att kraftförsörjningen under de närmaste åren skall bliva tryggad. Med hänsyn härtill är jag beredd att biträda samtliga vattenfallsstyrelsens nu föreliggande förslag.

Vad angår det av styrelsen begärda anslaget å 37 500 000 kronor för nästa

budgetår innefattar detsamma, såsom nyss nämnts, ett belopp av 3 000 000 kronor till ett ännu icke utarbetat projekt rörande en ny stamlinje för 130 kV. Till denna del torde anslaget böra ställas till styrelsens förfogande först sedan styrelsen inkommit med tillfredsställande uppgifter rörande projektet och dess lämplighet.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Herman Ericsson m. fl.* (I: 201) och den andra inom andra kammaren av herr *Olsson i Oskarshamn m. fl.* (II: 305), i vilka hemställts att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts förevarande anslagsäskanden måtte uttala att Kungl. Maj:t ville taga det i vattenfallsstyrelsens skrivelse av den 27 april 1945 framlagda förslaget om bildandet av ett stamlinjebolag under förnyat övervägande samt vidtaga i anledning därav erforderliga åtgärder i enlighet med nämnda förslag.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen II: 305, vid vilken fogats avskrift av vattenfallsstyrelsens i det föregående omnämnda skrivelse den 27 april 1945 jämte däri omförmälda förslag till konsortialavtal och bolagsordning.

Av förslaget till bolagsordning och konsortialavtal inhämtas bland annat följande.

Som stiftare och aktieägare i det nya bolaget, vars namn föreslås bli Svenska Stamlinje AB, skulle ingå vattenfallsstyrelsen å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar samt Stockholms Elektricitetsverk, Krångede AB och Sydsvenska Kraft AB, i fortsättningen benämnda Kraftföretagen.

Det är avsett att aktiekapitalet skall utgöra minst 10 och högst 30 miljoner kronor. Aktierna skola fördelas i två olika serier, varav den ena skall omfatta 55 % och helt innehavas av staten, medan kraftföretagen gemensamt skola förfoga över den andra serien och därmed 45 % av aktierna.

Bolagets styrelse skall bestå av 7 ledamöter med lika många suppleanter. Av ledamöterna och suppleanterna skall en ledamot och en suppleant för denne utses av Kungl. Maj:t. Denne ledamot skall vara ordförande i styrelsen. Därutöver skall staten äga utse 3 styrelseledamöter och 3 suppleanter, medan kraftföretagen tillsammans skola äga utse 3 ledamöter och 3 suppleanter. Vattenfallsstyrelsen har utgått ifrån, att de 3 ordinarie styrelseledamöter, som skola utses av staten, skola vara tjänstemän i vattenfallsstyrelsen.

Enligt konsortialavtalet förbinda sig kontrahenterna att till bolaget upplåta rätten till kraftöverföring på dem nu tillhöriga kraftledningar för 200 kV samt i erforderlig omfattning ställa till förfogande 200 kV ställverksdelar för paralleldriften. Dessa ledningar förbli sålunda de olika kontrahenternas egendom, men bolaget skall äga helt disponera dem. Bland de linjer, som skola behandlas på detta sätt, ha även medtagits några under arbetet varande linjer, nämligen Horndal—Untra—Stockholm, Västerås—Hallsberg samt Nässjö—Malmö.

För de till bolaget upplåtna ledningarna erlägger bolaget årsvis en avgift utgörande 4 % ränta på anläggningskapitalet jämte avskrivning enligt av bolagsstyrelsen fastställda, för samtliga ledningar gemensamma riktlinjer.

Andra än ovan nämnda under arbete varande kraftledningar för 200 kV skola av kontrahenterna överlåtas till bolaget mot gottgörelse för nedlagda självkostnader.

Bolagets verksamhet skall i huvudsak avse överföring av kraft på ledningar med omkring 200 kV spänning. Överföring av kraft från Västerbottens och Norrbottens län, där staten äger den dominerande delen av vattenkraften, skall enligt avtalet icke omhändertagas av bolaget.

För sin verksamhet skall bolaget bygga, äga, driva och underhålla alla nya kraftledningar för 200 kV samt förhyra och driva de ovan omnämnda befintliga kraftledningarna.

Det är meningen att bolaget skall tillgodose kontrahenternas hela behov av kraftöverföring, och så länge så sker skall kontrahent icke själv bygga nya ledningar.

Avgifterna för kraftöverföringen skola bestämmas så, att de tillsammans täcka bolagets kostnader, vari inräknas en utdelning av 4 0/0 på aktiekapitalet samt avskrivning för de av bolaget ägda anläggningarna. Utdelningen på aktiekapitalet är sålunda maximerad till 4 0/0.

Det är avsett att nya kraftledningar skola finansieras genom erforderlig aktieteckning och genom upplåning, varvid kontrahenterna äro skyldiga att ikläda sig ansvar för lån i den utsträckning bolagets styrelse påfordrar och så att ansvaret för det nytillkommande lånet blir proportionellt mot andelarna i det nya överföringsbehovet. Kontrahent äger dock rätt att i stället, om han så föredrager, tillskjuta lånemedel på villkor, som icke äro för bolaget ogynnsammare än de villkor, som bolaget skulle kunna erhålla genom annat lån.

Konsortialavtalet kan uppsägas till upphörande först efter det minst 30 år förflutit efter bolagets registrering. Om sådan uppsägning icke sker minst 3 år före utgången av denna tidsperiod, förlänges avtalet ytterligare 10 år o. s. v. i 10-årsperioder.

I konsortialavtalet är vidare stadgat, att kronan skall äga rätt att efter anmälan minst 3 år i förväg, sedan 30 år förflutit efter bolagets registrering, inlösa de i kommunal och enskild ägo varande aktierna till deras nominella värde med tillägg av den på aktierna belöpande andelen i bolagets fonder med undantag av skattefond, pensionsmedel och fonder av samma art som värdeminskningsskonto.

Utskottet. Till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk har för innevarande budgetår anvisats 18 000 000 kronor.

Vattenfallsstyrelsens medelsäskanden för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1946/47 ha framlagts i två etapper. Sålunda har styrelsen till en början, under förutsättning att nuvarande organisation för utbyggnad av 200 kV stamlinjer skulle bestå, angivit medelsbehovet för budgetåret 1946/47 till 27 500 000 kronor, däri inginge medelsbehovet för de linjer av angivet slag som erfordrades för vattenfallsverkets del. Senare har styrelsen — under hänvisning till att Kungl. Maj:ts funnit av styrelsen framlagt förslag om bildandet av ett stamlinjebolag för byggande och drift av stamlinjer icke föranleda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd — förklarat sig böra räkna med att för framtiden få utföra alla ytterligare stamlinjer för 200 kV med

undantag av vissa av Stockholms stad och Sydsvenska kraftaktiebolaget påbörjade linjer, och att med hänsyn härtill medelsbehovet för budgetåret 1946/47 kunde uppskattas till 37 500 000 kronor. Härjämte har styrelsen hemställt om anvisande å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår av ett anslag å 2 500 000 kronor. Av beloppen avses för byggande av nya 200 kV stamlinjer dels 11 400 000 kronor för en till 14 890 000 kronor kostnadsberäknad, delvis redan påbörjad ny stamlinje från Indalsälven till Mellansverige, dels 7 500 000 kronor — därav 2 500 000 kronor å tilläggsstat — för en ny linjesträcka Hallsberg—Nässjö, dels ock 5 000 000 kronor för påbörjande av en ny linje i två sektioner Hjälta—Hölleforsen och Ånge—Hallsberg.

Hittills ha fyra 200 kV stamlinjer utbyggt från mellersta Norrland till Mellansverige. Två av dessa ägas av staten. De övriga två linjerna tillhöra olika kommunala och enskilda företag, vilkas huvudintressenter äro Stockholms stad, Krångede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget. Enligt särskilda av 1941 och 1942 års riksdagar godkända avtal ha överenskommelser träffats om paralleldriften av de olika linjerna under krigsåren under enhetlig ledning.

Behov föreligger av nya stamlinjer för överföring av kraft från mellersta Norrland till Mellansverige. Under 1940-talet beräknas sålunda ytterligare tre 200 kV stamlinjer behöva utbyggas.

Vattenfallsstyrelsen har i skrivelse den 27 april 1945 underställt Kungl. Maj:ts prövning frågan om formerna för det fortsatta utbyggandet och den framtida driften av stamlinjenätet beträffande 200 kV stamlinjer. Styrelsen har därvid framhållit, att den hittillsvarande ordningen för utbyggandet — innebärande att staten respektive de kommunala och privata intressenterna var för sig utbygger och äger de stamlinjer som erfordrades för överföring av respektive intressenters krafttillgång — icke bör bibehållas. I stället böra enligt styrelsen antingen samtliga nya stamlinjer byggas och ägas av staten eller ock utbyggas och ägas av ett aktiebolag med staten och de kommunala och privata intressenterna som ägare. Bolaget förutsättes därvid skola arrendera de nuvarande stamlinjerna samt omhändertaga paralleldriften av samtliga linjer. Vattenfallsstyrelsen, som för sin del förordat det senare alternativet, har framlagt förslag till bolagsordning för ett dylikt stamlinjebolag samt ett konsortialavtal i ämnet mellan styrelsen, å ena, samt Stockholms elektricitetsverk, Krångede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget å andra sidan.

Kungl. Maj:t har emellertid, såsom ovan framhållits, funnit vattenfallsstyrelsens berörda förslag icke föranleda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I motionerna I: 201 och II: 305 har föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala önskvärdheten av ett förnyat övervägande av frågan om bildande av ett stamlinjebolag.

Enligt gällande avtal drivas de nuvarande 200 kV ledningarna från nedre Norrland till Mellansverige parallellt. Erfarenheterna från de senaste åren hava bestyrkt behovet av en samordning av driften i fråga. Från olika håll har omvitnats, att samarbetet varit ägnat att underlätta och säkerställa kraftförsörjningen i landets mellersta och södra delar. Det av vattenfallsstyrelsen framlagda förslaget om bildande av ett särskilt bolag med staten och övriga ägare av de nuvarande stamlinjerna som intressenter syftar dels till tillskapandet av en fastare organisationsform för bedrivande av detta samarbete, dels ock till möjliggörande av en såsom erforderlig ansedd samordning av den fortsatta utbyggnaden av landets stamlinjenät. Såväl elkraftutredningen som kommerskollegium har tillstyrkt vattenfallsstyrelsens förslag. Jämväl Sveriges industriförbund och Svenska vattenkraftföreningarna ha uttalat sig för bildandet av det föreslagna bolaget.

Även utskottet finner starka skäl kunna åberopas till stöd för förslaget.

Utskottet får därvid till en början erinra om elkraftutredningens uttalande, att i den nuvarande överenskommelsen i fråga om stamlinjerna visserligen finnes stadgat att samråd skall ske beträffande fortsatt utbyggnad av stamlinjenätet men att detta icke säkrar att den största planmässigheten erhålles, eftersom samrådet i realiteten icke alltid kan ske på ett tillräckligt förberedande stadium, ävensom att samma begränsning föreligger beträffande möjligheten för staten att koncessionsvägen trygga en planmässig utbyggnad. Utskottet delar denna uppfattning. Enligt utskottets mening synes större planmässighet kunna ernås såväl i fråga om utbyggandet som driften av stamlinjerna om ledningen av verksamheten anförtros den för ändamålet föreslagna organisationen. Förutom säkerställande av en samordning av utbyggnaderna vinnes härigenom, att hela stamlinjesystemet kommer att drivas under enhetlig ledning, vartill kommer att ett ökat intresse från de icke statliga intressenternas sida torde vara att förvänta när det gäller att tillgodogöra av dem hittills gjorda erfarenheter på kraftöverföringens område.

Det må i förevarande sammanhang erinras, att ingångna överenskommelser om samarbete utlöpa år 1950. Framhållas må även, att enligt förslaget till bolagsordning statens inflytande i bolaget i erforderlig omfattning blivit tillgodosett, i det att staten skall äga teckna 55 % av aktiekapitalet samt utse fyra av bolagets sju styrelseledamöter, däribland styrelsens ordförande. Beaktas må, att av de icke statliga intressenterna — Stockholms elektricitetsverk, Krångede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget — Stockholms elektricitetsverk är ett helkommunalt företag, att intressenterna i Sydsvenska kraftaktiebolaget till dominerande del utgöras av vissa städer samt att sistnämnda båda företag äro stora delägare i Krångedebolaget. Framhållas må slutligen, att ett antagande av förslaget, såsom elkraftutredningen i sitt utlåtande över vattenfallsstyrelsens förslag anför, icke läser

föregripa utredningens ställningstagande beträffande övriga kraftförsörjningsfrågor.

Utskottet har i likhet med motionärerna funnit, att de skäl som anförts till stöd för bildandet av ett stamlinjebolag icke utan vidare kunna avvisas. Med hänsyn härtill förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t tager frågan om bildande av ett stamlinjebolag under förnyat överbäggande. Då utskottet funnit det av vattenfallsstyrelsen i ämnet framlagda förslaget till konsortialavtal och bolagsordning i allt väsentligt godtagbart, har utskottet för sin del velat förorda, att detsamma utan riksdagens vidare hörande lägges till grund för beslut i ämnet.

Kungl. Maj:ts förslag till medelsäskanden dels å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår och dels å riksstaten för budgetåret 1946/47 är uppgjort från den förutsättningen, att staten i fortsättningen ensam skall ombesörja och bekosta erforderlig utbyggnad av stamlinjenätet. Därest det av vattenfallsstyrelsen föreslagna stamlinjebolaget kommer till stånd, inträda, såsom styrelsen framhållit, vissa förskjutningar i fråga om medelsbehovet. Detta minskas sålunda med belopp, som beräknats för utbyggnad av 200 kV-stamlinjer, medan å andra sidan medel erfordras för genomförandet av aktieteckning i det föreslagna bolaget samt eventuellt för finansiering lånevägen av genom bolaget bedriven utbyggnad av stamlinjer. Utskottet vill i nuvarande läge tillstyrka anvisande av de av Kungl. Maj:t äskade anslagen. Utskottet förutsätter därvid att anslagen må disponeras jämväl för genomförande av en aktieteckning i det ifrågasatta bolaget ävensom att, därest bolaget bildas, det belopp som beräknats för byggande av stamlinjer om 200 kV icke utnyttjas. Eventuellt erforderlig medelsanvisning för tillgodoseende av det av vattenfallsstyrelsen föreslagna stamlinjebolagets behov av rörelsekapital torde sålunda, om bolaget kommer till stånd, böra framdeles underställas riksdagen.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

a) att riksdagen må till *Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk* för budgetåret 1946/47 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk, anvisa ett investeringsanslag av 37 500 000 kronor;

b) att riksdagen må med bifall till motionerna I: 201 och II: 305 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anför.

Stockholm den 12 mars 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Lindström, Gränebo, Karl Andersson, Mannerskantz, Gustaf Karlsson, Berling, Näsström, Hesselbom, Albertsson, Ivar Persson* och *Ragnar Bergh*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Ward, Ohlin, Falla, Bergström, Rubbestad, Andersson* i Malmö, *Holmström, Akerström, Thapper, Onsjö* och *Persson* i Vinberg.

Reservation

av herrar *Gränebo, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Näsström, Hesselbom, Ivar Persson, Törnkvist, Rubbestad, Åkerström, Thapper, Onsjö* och *Persson* i Vinberg, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Till distributionsanläggningar — — — 18 000 000 kronor.

Vattenfallsstyrelsens medelsäskanden — — — Ånge—Hallsberg.

Hittills ha — — — enhetlig ledning.

Behov föreligger — — — behöva utbyggas.

Vattenfallsstyrelsen har — — — andra sidan.

Kungl. Maj:t — — — Maj:ts åtgärd.

I motionerna — — — ett stamlinjebolag.

Det samarbete som på grundval av 1941 och 1942 års avtal etablerats mellan vattenfallsstyrelsen, Krångede aktiebolag och Stockholms elektricitetsverk bland annat genom organiserandet av en särskild teknisk organisation — den s. k. stamlinjeorganisationen — har såvitt utskottet kunnat utröna i allt väsentligt fungerat väl. Jämväl den särskilda organisation för samkörning mellan praktiskt taget samtliga kraftproducenter i landet, vilken trädde i verksamhet vid krigsutbrottet — den s. k. centrala driftledningen — och som avses skola fungera även i fortsättningen, har verksamt bidragit till att säkerställa ett ändamålsenligt utnyttjande av landets krafttillgångar. Den uppbyggda organisationen har enligt vunna erfarenheter fungerat väl och detta under en tid då särskilt stora krav ställts på distributionsapparaten. Utskottet får härvidlag åberopa Sveriges industriförbunds och Svenska vattenkraftföreningens uttalanden i yttrande till kommerskollegium, att de hittillsvarande stamlinjeavtalen fungerat tillfredsställande, att några bärande skäl för systemets upphörande icke framlagts ävensom att sträckningen av norrlandslinjerna i stort sett kunnat fastställas på överenskommelsens väg. Vid sådant förhållande synes det utskottet icke vara påkallat att tillskapa en ny organisation på förevarande område.

Icke heller kan utskottet finna, att den föreslagna organisationen är nödvändig för att säkerställa ett ändamålsenligt fortsatt utbyggande av stamlinjenätet. Departementschefen har härvidlag funnit lämpligt, att samtliga nya

stamlinjer för 200 kV och högre spänning komma att ägas av staten. Erforderligt samarbete bör enligt utskottets mening liksom hittills kunna etableras mellan därav berörda parter. Härtill kommer att kraven på planmässighet kunna tillgodoses i samband med Kungl. Maj:ts prövning av ansökning av koncession för nytt kraftledningsföretag.

Utskottet finner sålunda förklarligt, att Kungl. Maj:t icke funnit vattenfallsstyrelsens förslag om bildande av ett särskilt stamlinjebolag föranleda till någon åtgärd. Vad motionärerna anfört till stöd för bildandet av ett dylikt bolag utgör enligt utskottets mening icke tillräckliga skäl för frångående av den inställning, Kungl. Maj:t intagit till detta spörsmål.

Mot vattenfallsstyrelsens av departementschefen tillstyrkta förslag till medelsanvisning under förevarande anslag — 2 500 000 kronor å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår samt 37 500 000 kronor å riksstaten för budgetåret 1946/47 — har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- a) att riksdagen — — — 37 500 000 kronor;
 - b) att motionerna I: 201 och II: 305 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»
-

Elkraftutredningens yttrande till Konungen.

I skrivelse den 28 april 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt elkraftutredningen att avgiva yttrande över av vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 27 april 1945 framlagt förslag angående bildande av ett stamlinjebolag. Till åttlydnad härav får elkraftutredningen härmed anföra följande.

Elkraftutredningen har i sina direktiv erhållit uppdrag att undersöka, huruvida staten genom vidgad egen insats eller särskilda kontrollåtgärder bör erhålla ökat inflytande över stamlinjerna från Norrland till mellersta och södra Sverige. Denna fråga har varit föremål för överläggningar inom utredningen och utredningen har även haft tillfälle att under hand taga del av det utarbetade förslaget till konsortialavtal och bolagsordning för ett stamlinjebolag.

Innan utredningen går närmare in på det föreliggande förslaget, vill utredningen något beröra den nuvarande organisationen för kraftöverföring på stamlinjenätet.

I vattenfallsstyrelsens underdåniga skrivelse finnes en närmare redogörelse för tillkomsten av det nuvarande stamlinjenätet för 200 kV. För närvarande äger staten två stamlinjer från mellersta Norrland till Mellansverige samt de kommunala och enskilda intressenterna två linjer. Enligt den av generaldirektör Granholm år 1937 avgivna utredningen borde, sedan staten samt de enskilda intressenterna utfört vardera en linje, de därefter erforderliga linjerna byggas gemensamt i bolagsform. För den tredje och fjärde stamlinjen valdes sålunda icke exakt den organisationsform, som Granholm förordnat. Det överenskomms emellertid — enligt de av 1941 och 1942 års riksdagar godkända stamlinjeavtalen — att samarbete skulle ske mellan såväl de nya som de äldre linjerna. Detta innebar, att staten skulle äga rätt att överföra kraft på de enskilda linjerna och tvärt om, i den mån överföringsförmåga fanns disponibel. Sådan överföring skulle ske efter i stort sett självkostnadsprincip. Den minskning av kraftförlusterna, som erhöles genom paralleldrifft av ledningarna, skulle komma staten och de enskilda i lika mån till godo. För att lösa de frågor, som rörde samarbetet, exempelvis föreskrifter för samkörningen, den ekonomiska avräkningen m. m., tillsattes en teknisk delegation med representanter för vattenfallsstyrelsen, Stockholms elektricitetsverk och Krångede AB. Denna stamlinjedelegation tillsatte sedan särskilda expertutskott för handläggning av sådana tekniska frågor, som med hänsyn till paralleldrifften fordrade en gemensam lösning. Skötsel, underhåll och driftövervakning av de olika ledningarna skulle omhändrhas av respektive ägare. I drifthanseende har dock ett intimt samarbete måst ske.

Denna paralleldrifft av stamlinjerna har automatiskt medfört en kontinuerlig samkörning av de olika företagens kraftstationer. Sådan samkörning fanns emellertid även tidigare och omfattade även andra företag än de, som ägde stamlinjer för 200 kV. En särskild organisation för samkörning mellan kraftföretag hade skapats genom den s. k. centrala driftledningen, i vilken ingå praktiskt taget samtliga landets kraftproducenter. Denna organisation trädde i verksamhet vid krigsutbrottet och var närmast avsedd för krigsförhållanden. Genom samordning av kraftproduktionen har centrala driftled-

ningen verksamt bidragit till att säkerställa landets kraftförsörjning. De goda erfarenheter, som vunnits, ha föranlett en överenskommelse, att centrala driftledningen skall fungera även efter kriget.

I fråga om det gemensamma utnyttjandet av stamlinjenätet har centrala driftledningen icke haft anledning ingripa, även om dylik möjlighet förutsetts för krigsförhållanden. Det ovan relaterade samarbetet mellan ägarna till de olika stamlinjerna har nämligen hittills fungerat på ett ur alla synpunkter tillfredsställande sätt.

Det kan förutses en betydande utveckling av stamlinjenätet. Under den närmaste femårsperioden räknas det sålunda med tillkomsten av icke mindre än tre nya stamlinjer från Norrland. Med hänsyn härtill är det uppenbart, att frågan om organisationen för stamlinjenätet måste tagas under omprövning. Även om den nuvarande organisationen fungerat väl, finns det icke någon säkerhet för att så kommer att bli fallet i framtiden. Den nuvarande överenskommelsen om samarbete i fråga om stamlinjerna gäller nämligen icke längre än till år 1950, och resultatet torde även vara avhängigt av den samarbetsvilja, som visas på ömse sidor. Den hittillsvarande överenskommelsen omfattar dessutom endast vattenfallsstyrelsen, Krångede AB och Stockholms elektricitetsverk och således icke Sydsvenska Kraft AB, som nu behöver bygga 200 kV stamlinjer.

I den nuvarande överenskommelsen finnes visserligen stadgat, att samråd skall ske beträffande fortsatt utbyggnad av stamlinjenätet, men detta säkrar icke att den största planmässigheten erhålles, eftersom samrådet i realiteten icke alltid kan ske på ett tillräckligt förberedande stadium. Samma begränsning gäller beträffande möjligheten för staten att koncessionsvägen trygga en planmässig utbyggnad.

Redan vid nuvarande omfattning hos stamlinjenätet har avräkningen mellan företagen med avseende på överföringskostnader och kraftförluster blivit relativt komplicerad. En förenkling härvidlag synes nödvändig vid fortsatt utbyggnad.

Det nu mellan vattenfallsstyrelsen, Stockholms elektricitetsverk, Krångede AB och Sydsvenska Kraft AB under förutsättning av Kungl. Maj:ts, Stockholms stadsfullmäktiges samt respektive bolagsstämmors godkännande träffade avtalet innebär, att ett stamlinjebolag skall bildas, som skall omhändera såväl de nu befintliga kraftledningarna för 200 kV som de nya sådana ledningar, som erfordras. Även ledningar för högre spänning skola i viss omfattning omhändertagas av bolaget. De nu befintliga ledningarna upplåtas med nyttjanderätt till bolaget mot att bolaget ersätter vederbörande ägare årskostnaden härför. Nya ledningar skola byggas, ägas och drivas av bolaget, men bolaget skall, i den mån så är lämpligt, utnyttja kontrahenternas nuvarande organisationer för byggnad, underhåll och drift. Staten skall inneha 55 % av aktierna i bolaget, medan de kommunala och enskilda företagen skola disponera över återstående 45 %. Det är avsett, att denna fördelning av aktierna skall bibehållas även vid utökning av aktiekapitalet. Styrelsen skall bestå av en av Kungl. Maj:t tillsatt ordförande samt 3 representanter för vattenfallsstyrelsen och 3 representanter för de kommunala och enskilda företagen tillsammans.

Den angivna organisationen av stamlinjebolaget synes lämplig, då den samtidigt tillgodoser såväl statens inflytande i bolaget som de kommunala och enskilda företagens möjlighet att göra sina åsikter och önskemål gällan-

de. I detta sammanhang må framhållas fördelen av det nu föreliggande förslaget gentemot det alternativet, att staten skulle helt omhändertaga utvecklingen av 200 kV-nätet i fortsättningen, därigenom att dels samtliga 200 kV stamlinjer — sålunda även de redan utförda — komma under gemensam ledning, dels den erfarenhet och de synpunkter, som förefinnas hos kommunala och enskilda företag, bli tillvaratagna.

Genom den samordning av utbyggnadsverksamheten för nya stamlinjer, som erhålles genom stamlinjebolaget, torde största planmässighet säkras. Då samtidigt konsortialavtalet tillförsäkrar kontrahenterna att överföra kraft enligt bolagets självkostnader, vari inräknas en utdelning på aktiekapitalet av 4 %, kan man räkna med att överföringskostnaderna för kraft från mellersta Norrland till mellersta och södra Sverige bli så låga som det är möjligt att åstadkomma. En lösning enligt förslaget bör därför vara ägnad att tillgodose både kraftproducenternas och kraftkonsumenternas intressen.

Även de övriga synpunkter, som vattenfallsstyrelsen i sin skrivelse anfört för det föreliggande förslaget, anser utredningen vara värda allt beaktande. Förslaget kan sägas innebära, att samtidigt som staten erhåller ett övervägande inflytande på kraftöverföringen över stamlinjenätet — det slutliga avgörandet i vissa viktigare frågor ligger enligt förslaget hos Kungl. Maj:t — ha fördelarna hos det hittills tillämpade systemet tillvaratagits.

I konsortialavtalet har förutsetts, att kraftöverföring på stamlinjenätet kan komma att ske åt andra företag än de nu avtalslutande. Kontrahenterna ha bl. a. uttalat, att de äro överens om att bolaget skall medgiva utomstående kraftproducenter att på av bolaget disponerade ledningar överföra kraft, i den mån detta är tekniskt och ekonomiskt motiverat och med hänsyn till allmänna intressen lämpligt. Det är enligt utredningens åsikt av vikt, att även andra än kontrahenterna på ovan nämnt sätt erhålla möjlighet att överföra kraft på av bolaget disponerade ledningar. Dylik kraftöverföring bör dock givetvis icke tillåtas i sådant fall, då den kan verka förryckande på en planmässig distribution av elektrisk kraft. Utredningen anser det i förslaget angivna tillvägagångssättet lämpligt, nämligen att bolagets styrelse i första hand avgör vem som skall äga rätt att överföra kraft, men att Kungl. Maj:t äger det slutliga avgörandet. Utredningen har tolkat bestämmelserna i konsortialavtalets § 5 mom. 4 så, att stamlinjebolaget är skyldigt att verkställa överföring av kraft åt annan än kontrahent, om Kungl. Maj:t uttalat sig härför, och detta oberoende av bolagsstyrelsens inställning. Härigenom ha garantier skapats för en allsidig prövning.

I konsortialavtalet har föreskrivits, att staten skall äga rätt att inlösa de i kommunal och enskild ägo varande aktierna efter det minst 30 år förflutit efter bolagets registrering. Genom denna bestämmelse möjliggöres för staten att ungefär samtidigt med att de första koncessionerna för 200 kV ledningar utgå direkt taga hand om kraftöverföringen över stamlinjenätet, om detta vid denna tidpunkt med hänsyn till ett rationellt ordnande av kraftförsörjningen skulle visa sig förmånligare än en fortsättning enligt konsortialavtalet.

I elkraftutredningens direktiv ingår att undersöka, om det för att erhålla en mera enhetlig ledning av kraftförsörjningen i landet erfordras ett förstatligande av produktion och distribution. Det föreliggande konsortialavtalet innebär, att en enhetlig ledning av stamlinjefrågorna säkras samtidigt

som staten erhåller erforderligt inflytande härvidlag. Ett antagande av förslaget behöver sålunda enligt utredningens mening icke föregripa utredningens ställningstagande beträffande övriga kraftförsörjningsfrågor.

Elkraftutredningen anser av de skäl, som i det föregående utvecklats, att det av vattenfallsstyrelsen framlagda förslaget angående bildande av ett stamlinjebolag är ägnat att skapa en fast och med hänsyn till statens och allmänna intressen lämplig organisation, som jämväl tillvaratager fördelarna med det nuvarande systemet. Elkraftutredningen får därför tillstyrka, att Kungl. Maj:t och riksdagen godkänna det träffade konsortialavtalet.

I handläggningen av detta ärende ha utredningens samtliga ledamöter deltagit. Till ovan anförda beslut att tillstyrka godkännande av konsortialavtalet samt motivering ha bilagda reservationer avgivits av ledamöterna Svensson och Upmark.

Underdånigst

Erik Lindeberg.

Stockholm den 3 maj 1945.

Reservationer:

1. Av ledamoten *Svensson*, som anført att staten helt bör omhändertaga den vidare utbyggnaden av stamlinjenätet med hänsyn till den hastiga utveckling behovet av nya stamlinjer uppvisat jämfört med den av generaldirektör Granholm år 1937 uppgjorda prognosen och då härigenom även bör vinnas största planmässighet.

2. Av ledamoten *Upmark*, som, med instämmande i elkraftutredningens yttrande i övrigt, beträffande föreskriften om statens rätt att enligt konsortialavtalets § 12 inlösa de i kommunal och enskild ägo varande aktierna anført följande:

Viljan att inom stamlinjebolagets ram medverka till allt som kan gagna en rationalisering av kraftöverföringsmöjligheterna kommer icke att saknas hos representanterna för de kommunala och enskilda kraftföretagen. Även om staten i konsortialavtalet avstode från rätten att inlösa kraftföretagens aktier, har staten utan tvivel alltid andra möjligheter att få till stånd en reformering av linjerna för samarbetet inom bolaget, därest sådan reformering skulle visa sig efter hand bliva erforderlig. Konsortialavtalets § 12 bör därför utan olägenhet kunna utgå.

Kommerskollegii yttrande till Konungen.

Genom remiss den 28 april 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att skyndsammast och före den 5 maj 1945 avgiva utlåtande över en av vattenfallsstyrelsen gjord framställning om godkännande av ett mellan styrelsen samt Stockholms elektricitetsverk, Krångede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget ingånget konsortialavtal angående bildande av Svenska stamlinjeaktiebolaget, avsett att omhändervärd överföringen av elektrisk kraft från Norrland till Mellansverige.

Kollegium har med anledning härav inhämtat yttrande i ärendet från Sveriges industriförbund och Svenska vattenkraftföreningens styrelse. Gemensamt yttrande från dessa sammanslutningar överlämnas härmed. Med återställande tillika av remissakten får kollegium anföra följande.

Såsom framgår av ansökningshandlingarna, är syftet med det i ärendet avsedda konsortialavtalet att åstadkomma en rationell överföring av elektrisk kraft från vissa kraftverk i mellersta Norrland till Mellan- och Sydsvrige. För detta ändamål skulle bildas ett särskilt bolag, Svenska stamlinjeaktiebolaget, med uppgift att förhyra, bygga och äga elektriska kraftledningar av stamlinjekaraktär — det vill säga ledningar för omkring 200 kV — samt att å dessa linjer överföra kraften. Därvid skulle dispositionsrätten till ifrågakvarande befintliga stamlinjer samt vissa närmare angivna under byggnad varande stamlinjer upplåtas till bolaget mot närmare bestämd avgift, medan andra under byggnad varande ledningar skulle överlåtas till bolaget, vilket även skulle bygga och äga stamlinjer, som senare kunna komma att erfordras.

Det nuvarande stamlinjenätet för 200 kV är schematiskt angivet på bilagda karta, som även upptager de under byggnad varande stamlinjer för nämnda spänning, som särskilt omnämns i vattenfallsstyrelsens framställning. Kartan kompletteras av en förteckning, som lämnar uppgift om koncessionstider, äganderättsförhållanden m. m.

Som framgår av dessa handlingar, finnes längs Indalsälvens floddal mellan Järpströmmen och Stadsforsen en »samlingssskena» för 200 kV, till vilken ett antal storkraftverk äro anslutna. Med anslutning till denna »samlingssskena» vid Stadsforsen och Krångede utgå för närvarande inalles fyra stamlinjer för överföring av norrlandskraft söderut. Två av dessa linjer ägas av staten, medan två tillhöra olika kommunala och enskilda företag, vilkas huvudintressenter äro Stockholms stad, Krångede aktiebolag och Sydsvenska kraftaktiebolaget.

De två statsägda stamlinjerna utgå från Stadsforsen. Den ena är framdragen över Ånge och Ljusdal till Hallsberg och den andra över Torpshammar, Ljusdal, Ockelbo och Horndal till Västerås. Genom spänningshöjning på en del av den befintliga 132 kV-ledningen Västerås—Trollhättan erhålles inom kort även en 200 kV förbindelseledning mellan Västerås och Hallsberg. Under byggnad äro vidare 200 kV-ledningar från Nämforsen över Forsmo till Stadsforsen och från Midskog till Ånge samt från Stadsforsen över Untra till Överby i närheten av Sollentuna. Äganderätten till sistnämnda tre linjer avses bli överlåten till det planerade stamlinjebolaget.

De två icke statliga stamlinjerna utgå från Krångede. Den ena linjen är

framdragen över Ånge och Ljusdal till Horndal och den andra över Ljusdal och Ockelbo till Horndal. Från Horndal utgår en ledning till Stockholm och en ledning till Nässjö. Under byggnad äro 200 kV-ledningar från Horndal över Untra till Stockholm och från Nässjö till Malmö.

Koncessionerna för de icke statliga, i drift varande 200 kV-linjerna förfalla i fråga om linjen Horndal—Stockholm under år 1969, i fråga om en linje Krångede—Ljusdal och en linje Ljusdal—Horndal ävensom i fråga om linjen Horndal—Nässjö under år 1974 samt i fråga om övriga linjer under åren 1982—83.

Sedan 1939 har koncession för staten icke tillhörig 200 kV-ledning i regel förknippats med villkor, att ledningens innehavare skall vara skyldig att dels ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som Kungl. Maj:t framdeles må finna lämpligt meddela angående ledningens samkörning med andra ledningar, dels att deltaga i de av samkörningen föranledda kostnaderna med skäligt belopp i förhållande till vunnen båtnad. Dylikt samkörningsvillkor gäller, som närmare framgår av ovannämnda förteckning, för linjerna Järpströmmen—Krångede, Gammelänge—Krångede, Krångede—Ljusdal (ena linjen), Ljusdal—Horndal (ena linjen) samt Horndal—Nässjö. Förenämnda koncessionsvillkor hava emellertid icke behövt tillämpas, när samtliga stamlinjers ägare frivilligt träffat överenskommelse angående gemensam driftledning m. m. Denna gemensamma driftledning har enligt allmän uppfattning fungerat fullt tillfredsställande och har möjliggjort ett rationellt utnyttjande av linjerna.

I fråga om linjernas planläggning och utförande lära icke heller några väsentliga anmärkningar kunna framställas. Samtliga linjer ingå som naturliga led i en rationell utveckling av landets kraftförsörjning och fylla höga anspråk i tekniskt avseende. Det är i samtliga stamlinjeägars intresse att stamlinjerna utföras och drivas på sådant sätt, att överföringskostnaderna bliva så låga som möjligt, och det kan icke med fog göras gällande att systemet haft någon ogynnsam inverkan på prisbildningen av kraften. Möjligheterna till statlig kontroll över det sätt varpå linjerna byggas och utnyttjas torde även vid nuvarande ordning få anses tillfredsställande. I detta avseende får kollegium hänvisa dels till förenämnda koncessionsbestämmelser rörande samdrift, dels till bestämmelserna i gällande elektricitetslagstiftning, som bland annat innebära kontroll över kraftens prissättning. Visserligen föreligger icke — såsom i det nu föreliggande förslaget är tänkt — någon inlösningsrätt för staten av de i enskild ägo varande stamlinjerna. Skulle dylik inlösningsrätt befinnas önskvärd, kan emellertid bestämmelse härom införas i samband med koncessionsgivningen. Detta kan ske antingen då linje koncessioneras första gången eller då koncession efter koncessionstids utgång förnyas.

I vattenfallsstyrelsens framställning angiver styrelsen som sin mening, att stamlinjefrågan bör ordnas antingen enligt nu föreliggande förslag eller genom att samtliga nya stamlinjer utbyggas och ägas av staten. Enligt kollegii mening finnes ytterligare ett tredje alternativ, nämligen att den nuvarande ordningen bibehålles.

Kollegium får beträffande statsdriftsalternativet instämma i vad vattenfallsstyrelsen härom anfört och får alltså avstyrka detta alternativ. Enligt kollegii mening bör därför valet stå mellan ett bibehållande av den gällande ordningen eller ett godtagande i princip av nu föreliggande förslag.

För det alternativ, som innebär bibehållande av den nuvarande ordningen, talar den i det föregående berörda omständigheten att densamma enligt den vunna erfarenheten fungerat tillfredsställande och att nu gällande lagstiftning synes möjliggöra statligt inflytande i erforderlig omfattning. Varken i vattenfallsstyrelsens framställning eller i den av styrelsen åberopade av generaldirektören Granholm på sin tid verkställda utredningen har något mera ingående klarläggande av bolagsalternativets fördelar framför den nuvarande ordningen lämnats. Vattenfallsstyrelsen inskränker sig sålunda till att framhålla, att enligt dess mening det nu uppgjorda förslaget innebär den lämpligaste lösningen av stamlinjefrågan, att en samordning av utbyggnaderna säkerställes och att hela stamlinjesystemet kommer att drivas som en enhet.

Enligt kollegii mening kunna vägande skäl både för och emot båda här diskuterade alternativ anföras. En förändring av nuvarande ordning bör givetvis icke genomföras med mindre någonting därmed vinnes. Kollegium finner emellertid, att med bolagsalternativet ernås, att ställningstagen rörande den ordning i vilken linjerna skola utbyggas underlättas ävensom att en tillfredsställande form skapas för prövning av frågor rörande överföring å stamlinjerna av kraft, som disponeras av andra kontrahenter än de som äro ekonomiskt intresserade i stamlinjerna. Möjligt är att även vissa förenklingar i det nu på grund av den gemensamma driftledningen tillämpade avräkningsförfarandet mellan respektive kontrahenter kunna vinnas. Med hänsyn till dessa omständigheter — varvid kollegium särskilt fäster sig vid önskvärdheten av att en fast form skapas för handläggning av de för landets kraftförsörjning och därmed för hela dess näringsliv så betydelsefulla frågorna rörande stamlinjernas utbyggnad och drift — får kollegium för sin del i princip tillstyrka förslaget.

Vad angår de särskilda bestämmelserna i konsortialavtalet har kollegium icke funnit något att i sak erinra mot desamma. Kollegium förutsätter emellertid, att avtalet underkastas en överarbetning i formellt hänseende, innan det definitivt fastställs, enär vissa bestämmelser synas oklara och måhända kunna giva anledning till tveksamhet vid tolkningen. Med hänsyn till den begränsade remisstiden har kollegium emellertid icke kunnat underkasta bestämmelserna en mera ingående granskning utan får inskränka sig till att framhålla behovet av en omarbetning av § 3 mom. 4 samt § 11. I fråga om avfattningen av § 5 vill kollegium särskilt understryka, vad Industriförbundet och Vattenkraftföreningen härom anført.

Kollegium har i övrigt icke funnit anledning till erinran i ärendet.

I detta ärendes handläggning hos kollegium hava deltagit generaldirektören Sahlin, kommerserådet Malm, föredragande, och t. f. kommerserådet Lindskog.

U n d e r d å n i g s t

Stig Sahlin

Nils Malm

Hugo Wennerholm

*Industriförbundets och Vattenkraftföreningens yttrande till
Kungl. kommerskollegium.*

I skrivelser den 28 april 1945 till Sveriges industriförbund och Svenska vattenkraftföreningen har kommerskollegium anhållit, att organisationerna ville avgiva yttranden över det förslag om bildandet av ett stamlinjebolag, som framlagts av vattenfallsstyrelsen i underdånig skrivelse den 27 april 1945. Efter gemensam beredning av ärendet få vi anföra följande.

Vid tillkomsten av det nuvarande stamlinjenätet för 200 kV ha privata och kommunala kraftföretag tagit betydelsefulla initiativ och gjort omfattande tekniska och ekonomiska insatser. Liksom vattenfallsstyrelsen ha företagen därigenom kunnat verksamt bidra till att under krigsåren säkerställa kraftförsörjningen i landets mellersta och södra delar, där de lokala vattenkrafttillgångarna ej äro tillräckliga för att tillgodose behovet. Samtliga 200 kV-linjer ha drivits parallellt under enhetlig ledning och det sålunda upptagna samarbetet har ägt rum utan friktioner, även om uppfattningen om vissa tekniska spörsmål kunnat divergera, vilket är helt naturligt med hänsyn till att organisationen måst byggas upp från grunden utan ledning av vare sig in- eller utländsk erfarenhet. Även för framtiden har parallell-drift under enhetlig ledning accepterats såsom en för alla förmånlig driftform. Dess syfte är att i görligaste mån nedbringa riskerna för driftstörningar och kostnaderna för kraftöverföringen. De gångna årens erfarenhet giver härvidlag vägledning om hur de tekniska anordningarna skola utformas och hur driften framdeles skall ordnas för att vid tillkomsten av nya linjer driftsäkerheten skall ytterligare ökas.

De hittillsvarande stamlinjeavtalen ha fungerat tillfredsställande och några bärande skäl för systemets upphörande ha icke framlagts. Även sträckningen av norrlandslinjerna har i stort sett kunnat fastställas på överenskommelsens väg.

Samordningen av utbyggnadsplanerna har under krigsåren kunnat ske utan större meningsskiljaktigheter och utan att andra berättigade intressen trätts för nära. Härvid ha kontrahenterna i huvudsak anpassat sig efter riktlinjerna i det utlåtande rörande det elektriska stamlinjenätet, som år 1937 framlades av generaldirektör A. Granholm, även om hans intentioner icke i detalj följts i vad avser äganderätten till den tredje och fjärde 200 kV-linjen från Norrland. Dessa linjer ha även färdigställts väsentligt tidigare än som förutsades i utlåtandet.

Organisationerna äro medvetna om att det tekniska och ekonomiska samarbetet på stamlinjeområdet rymmer problem, vilkas svårighetsgrad ökas med antalet samarbetande kontrahenter. Bland annat gäller detta avräkningsförfarandet. Dessa svårigheter synas emellertid ej vara av sådan storleksordning, att de icke skulle kunna bemästras på annat sätt än genom att hela överföringen lägges under ett enda företag.

Såsom framhållits i vattenfallsstyrelsens skrivelse föredraga tvivelsutan de kommunala och privata kraftproducenterna, som överföra större kraftbelopp från Norrland, att härför erforderliga stamlinjer byggas och ägas av kraftproducenten själv. Förutom den större trygghet som äganderätten innebär, ökas härigenom möjligheten att genomföra utbyggnad vid tidpunkt,

som är lämplig och på sätt som är ändamålsenligt med hänsyn till belastningsutveckling, byggnadskostnad och företagens ekonomiska ställning. Kraftproducenten kan då också själv bestämma, på vilka ställen han önskar uttaga den överförda kraften, en ur hans synpunkt betydande fördel.

Enligt vattenfallsstyrelsens uppfattning böra emellertid nya stamlinjer icke ägas av kommunala eller privata kraftföretag. Styrelsen ansluter sig i detta avseende till generaldirektör Granholms ståndpunkt i förutnämnda utlåtande, vari förordades att nya stamlinjer skulle ägas gemensamt av Vattenfallsstyrelsen och de privata huvudintressenterna, »enär det kontinuerliga samarbete, som ur flera synpunkter är önskvärt, därvid torde kunna genomföras på sådant sätt att både delägarnas och det allmännas intressen bliva väl tillgodosedda». Vi vilja framhålla, att det kontinuerliga samarbetet beträffande driften hittills kunnat genomföras helt på frivillighetens väg, samt att utsikter borde kunna föreligga att skapa fastare former för motsvarande samarbete även beträffande nybyggnadsprogrammen. I föreliggande läge anse vi oss emellertid icke behöva gå närmare in på hur ett samordnande av nybyggnadsprogrammen skulle kunna ske med bibehållande av nuvarande organisation.

Det framlagda förslaget till stamlinjefrågans framtida ordnande innehär på kraftöverföringsområdet en radikal förändring av den hittillsvarande jämfördheten mellan statlig, kommunal och enskild företagsamhet. Denna förskjutning kan komma att få betydelsefulla verkningar för kraftförsörjningen i stora delar av vårt land och således icke blott för de närmast berörda parterna och deras abonnenter, nämligen Stockholms stad, de melansvenska bruk och industriföretag, som direkt eller indirekt äro intresserade i Krängedebolaget, samt Sydsvenska Kraft AB med däri intresserade utan även för andra industri- och kraftföretag, som äro eller bliva beroende av kraftöverföring från Noorland. När vi trots ovissheten om vad denna förskjutning framdeles kan komma att innebära icke vilja avstyrka det framlagda förslaget, sker detta i förhoppning att svensk samarbetsvilja till allas gagn skall komma att prägla det föreslagna stamlinjebolagets verksamhet.

I konsortialavtalets § 5, mom. 4 behandlas frågan om rätt för annan än kontrahent att överföra kraft på ledningar disponerade av stamlinjebolaget. Transiteringsfrågan och den därmed sammanhängande frågan om bolagets monopolställning är otvivelaktigt mycket känslig och kan komma att bli en prövosten för bolaget. Organisationerna önska på det kraftigaste understryka nödvändigheten av att allt möjligt tillmötesgående visas ägarna av kraftverk i Norrland såväl i vad avser att å bolagets linjer få överföra kraft som ifråga om kostnaderna härför.

I avtalet äro vissa bestämmelser meddelade för beslut angående medgivande av transitering för utomstående. I första hand uppställas för sådant medgivande krav på kvalificerad majoritet. Erhålles blott enkel majoritet inom bolagets styrelse, beror medgivandet på Kungl. Maj:ts beslut. Enligt vår mening borde det under alla förhållanden vara tillfyllest att för tillstånd till transitering, i vad på styrelsen ankommer, kräva allenast enkel majoritet. Om framställning om transitering blir av styrelsen avslagen, synes det — ehuru någon oklarhet härom råder — enligt konsortialavtalet ligga i Kungl. Maj:ts hand att meddela förordnande om transitering, som då ej må

av bolagets styrelse vägras. Ett förtydligande på denna punkt torde vara önskvärt.

I § 12 medges staten rätt att efter trettio år inlösa de i kommunal och enskild ägo varande aktierna. Det synes vara en betänkelig brist i förslaget, att icke denna rätt på något sätt begränsats. Rätten bör exempelvis icke få utövas enbart av det skäl att en inlösen kan för staten te sig såsom ekonomiskt fördelaktig. Det bör under alla förhållanden på ett eller annat sätt angivas, att det är hänsynen till kraftförsörjningens rationella ordnande, som härvidlag bör vara avgörande.

Det förefaller emellertid organisationerna som om bestämmelsen angående inlösningsrätt kunde och borde utgå. De skäl, som av Vattenfallsstyrelsen själv åberopas emot alternativ 1, enligt vilket samtliga stamlinjer skulle ägas av staten, ha utan tvivel sådan bärkraft, att de även i framtiden komma att resas utomordentligt starka krav på bolaget med åtföljande irriterande meningsskiljaktigheter i avseende å ökade överföringsmöjligheter genom nya stamlinjers utbyggande, tekniska förbättringar, men samtidigt låga överföringsavgifter. Det skulle, såsom vattenfallsstyrelsen framhållit, innebära en radikal ändring om staten skulle enväldigt övertaga överföringen av kraft från Norrland söderut. Ett förstatligande just av vattenkraftöverföringen är på de grunder som nu antytts ägnat att ingiva mycket allvarliga betänkligheter, och det synes även ligga utanför avtalets egentliga syfte att däri införa bestämmelser om ett eventuellt förstatligande. Andra möjligheter finnas tvivelsutan att få till stånd en reformering av riktlinjerna för samarbetet inom bolaget, därest sådan reformering sedermera skulle visa sig erforderlig. Viljan att medverka till allt som kan gagna en rationalisering av överföringsmöjligheterna kommer med säkerhet icke att saknas hos representanterna för de kommunala och privata kraftföretagen.

Allt bör också göras för att främja dessa strävanden, och allt bör också undvikas som kan bidra till att hos dem, till vilkas lojalitet i samarbetet man måste lita, i onödan skapa oro för kraftöverföringens och kraftförsörjningens framtida utveckling. Just med hänsyn härtill måste det enligt vår mening betecknas såsom ett psykologiskt misstag att i avtalet tvinga in en bestämmelse av förevarande innebörd. Denna § bör därför utgå.

I bolagets styrelse skola tre representanter utses av staten. I vattenfallsstyrelsens skrivelse förutsättes, att dessa tre styrelseledamöter skola vara tjänstemän i Vattenfallsstyrelsen. Vi vilja framkasta den tanken, huruvida det icke ur olika synpunkter vore lämpligt att även ledamöter av Vattenfallsstyrelsen kunde ifrågakomma till dessa uppdrag.

Med stöd av det anförda få industriförbundet och vattenkraftföreningen hemställa, att kommerskollegium ville — ehuru hittillsvarande frivilliga samarbete ifråga om stamlinjerna även framdeles synes kunna tillfredsställa alla anspråk på rationell kraftöverföring — tillstyrka det vid Vattenfallsstyrelsens skrivelse fogade konsortialavtalet med förbehåll av följande ändringar, nämligen

dels att transitering enligt konsortialavtalets § 5 mom. 4 må kunna bifallas av stamlinjebolagets styrelse efter beslut med enkel majoritet,

dels att konsortialavtalets § 12 måtte utgå.

I behandlingen av detta ärende ha icke deltagit några ledamöter av förbundets och föreningens styrelser, som på grund av representantskap för de till de föreslagna bolags- och konsortialavtalen anslutna kommunala och privata kraftföretagen varit jäviga att deltaga.

Stockholm den 5 maj 1945.

SVERIGES INDUSTRIFÖRBUND

Gustaf Settergren

SVENSKA VATTENKRAFTFÖRENINGEN

Mauritz Carlson

/ Erik Blomqvist